

0 3 cm

8 pav. Pincetas. V. Kliaugaitės nuotr.

Fig. 8. The tweezers.

nius kultūrinis sluoksnis datuojamas IV–VIII (IX?) a.

Tyrimų rezultatai atskleidė, kad šioje vietoje reljefas yra stipriai pakitęs nuo papėdės gyvenvietės gyvavimo laikų. Kadangi čia buvusi raižyta vietovė, ilgainiui nuo stačių šlaitų slenkantis gruntas užnešė žemesnes vietas ir tokiu būdu apsaugojo jose susiformavusį vertingą kultūrinį sluoksnį nuo vėlyvesnių sužalojimų.

The settlement at the foot of Ginučiai and Papiliakalnė Hillforts

In 2014, 501 m^2 were excavated and 140 m^2 surveyed in the settlement site at the foot of Papiliakalnė and Ginučiai Hillforts (Ignalina District, East Lithuania) (Fig. 1). A rich cultural layer, which was reached at a depth of up to 1 m and contained abundant 4th–8th(9th?) century archaeological material: hand built household pottery (with rough (Fig. 5), smooth (Fig. 6), and pinched surfaces), tools (awls, spindle whorls, needles, knives, fish hooks (Fig. 7), tweezers (Fig. 8), handstones (Fig. 4), etc.), ferrous metallurgical finds (bloomery (Fig. 2)) and remnants (abundant slag, iron blanks, tools for crushing ore (Fig. 3)), ornament fragments, and clothing elements (bronze headdress spacer bars, pendants, and bracelet fragments, a bronze cylindrical bead, a silver neck-ring fragment, and an iron buckle) were discovered. The investigation results revealed that the relief in this area has changed sharply from the period of the existence of the settlement at the hillfort's foot.

Žilvinas Montvydas,
Aistė Kazimieraitytė

Daugėlaičių neįtvirtinta gyvenvietė I

2014 m. pavasarį šio straipsnio bendraautorė, atlikdama VU Istorijos fakulteto archeologijos magistro studijų kurso „Kraštovaizdžio archeologija: strategijos ir tyrimų metodai“ (vadovai doc. G. Vėlius ir dr. R. Vengalis) užduotį, lankė Meškuičių seniūnijos (Šiaulių r.) kaimus (apie žvalgymų rezultatus žr. šio leidinio p. 525–537) ir balandžio 13 d. ant Daugėlaičių ir Norkūnų kaimų ribos aptiko neįtvirtintą gyvenvietę. Ji plyti 300 m į V nuo tilto per Kulpės upę kelyje Naisiai–Meškuičiai, kairiajame Kulpės krante, ūkininko Lino Šateikos dirbamuose laukuose (koordinatės (LKS 94) vidurinėje dalyje X 6211345, Y 466906) (1 pav). Žvalgytame arime apie 3 ha plote išilgai Kulpės išsiskyrė perdegusių akmenų, gyvulių kaulų, molio tinko ir keramikos šukių kupinas juodžemis (2 pav.). Buvo nustatytos apytikslės kultūrinio sluoksnio paplitimo ribos, surinkti žemės paviršiuje paste-

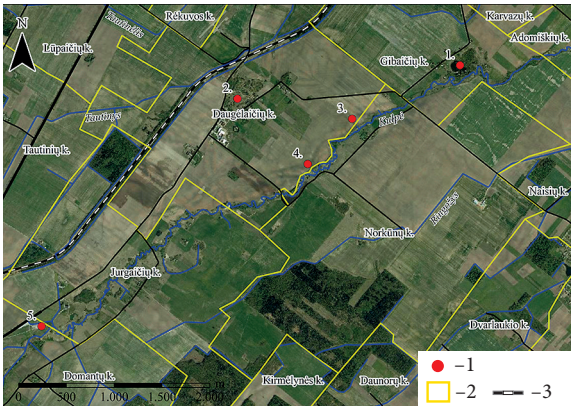

1 pav. Geležies amžiaus archeologiniai objektai: 1 – Gibaičių kapinynas; 2 – Daugėlaičių kapinynas; 3 – Daugėlaičių (Norkūnų) neįtvirtinta gyvenvietė I; 4 – Daugėlaičių neįtvirtinta gyvenvietė II; 5 – Jurgaičių piliakalnis (kartografinis pagrindas – 2009–2010 m. rastrinis ortofotografinis žemėlapis). A. Kazimieraitytės brėž.

Fig. 1. Iron Age archaeological objects: 1 – Gibaičiai Cemetery; 2 – Daugėlaičiai Cemetery; 3 – Daugėlaičiai (Norkūnai) Unenclosed Settlement I; 4 – Daugėlaičiai Unenclosed Settlement II; 5 – Jurgaičiai Hillfort (cartographic basis: a 2009–2010 raster orthophoto map).

bėti radiniai, užfiksuotos jų koordinatės. Didžiausias dėmesys buvo skirtas neįtvirtintos gyvenvietės Š–ŠV plotui, kuriame surinkta apie 83 % visų keramikos radinių, 92 % molio tinko ir 87 % osteologinės medžiagos. Likusiam gyvenvietės plotui skirta mažiau laiko, jis žvalgytas siekiant apytiksliai nustatyti kultūrinio sluoksnio paplitimo ribas (3 pav.). Apžiūros metu aptikta I tūkst. būdingos lipdytos keramikos (4 pav.) kruopėtu, grublėtu ir lygiu paviršiumi (316 šukių – 1096 g). 4 šukės primena keramiką gludintu paviršiumi, pažįstamą iš senojo geležies amžiaus paminklų tyrimų. Rasta ir II tūkst. pradžiai būdingos apžiestos keramikos (29 šukės – 205 g), naujųjų laikų žiestos glazūruotos ir neglazūruotos keramikos šukių (5 šukės – 31 g) bei įvairios keramikos trupinių (232 vienetai – 245 g).

2 pav. Ariamame lauke po lietaus išryškėjęs juodžemis – Daugėlaičių (Norkūnų) neįtvirtintos gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 2. The cultural layer from Daugėlaičiai (Norkūnai) Unenclosed Settlement, i.e. topsoil, that became visible in a cultivated field after rain fell.

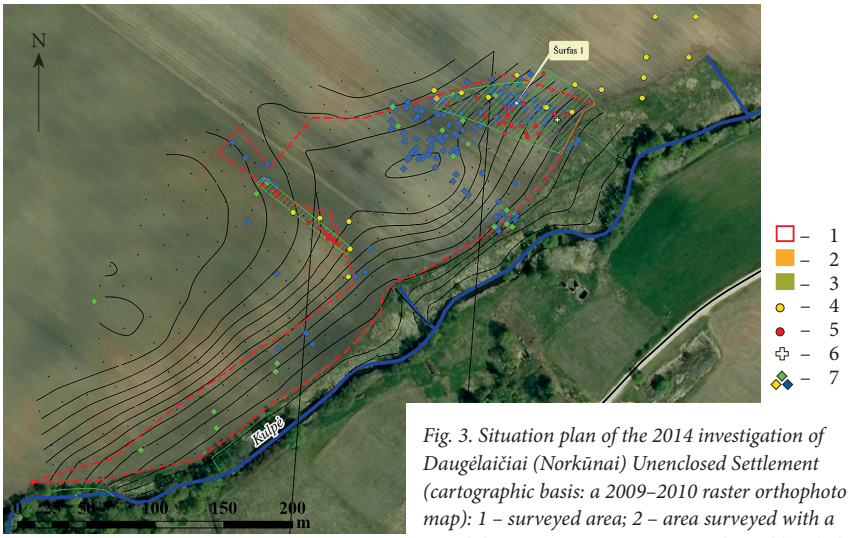

3 pav. Daugėlaičių (Norkūnų) neįtvirtintos gyvenvietės I 2014 m. tyrimų situacijos planas (kartografinis pagrindas – 2009–2010 m. rastrinis ortofotografinis žemėlapis): 1 – apžiūrėtas plotas; 2 – metalo ieškikliais iššvalgytas plotas; 3 – šurfas 1; 4 – geologiniai gręžiniai; 5 – ypatieji radiniai; 6 – pasaginė segė; 7 – keramika (lipdyta, apžiesta, žiesta). A. Kazimieraitytės ir Ž. Montvydo brėž.

Fig. 3. Situation plan of the 2014 investigation of Daugėlaičiai (Norkūnai) Unenclosed Settlement (cartographic basis: a 2009–2010 raster orthophoto map): 1 – surveyed area; 2 – area surveyed with a metal detector; 3 – test pit 1; 4 – geological boreholes; 5 – special finds; 6 – the penannular brooch; 7 – pottery (hand built, partly thrown, hand thrown).

4 pav. Suarto lauko paviršiuje aptikti lipdytos keramikos indų fragmentai. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 4. Fragments of hand built pottery vessels discovered on the surface of a ploughed field.

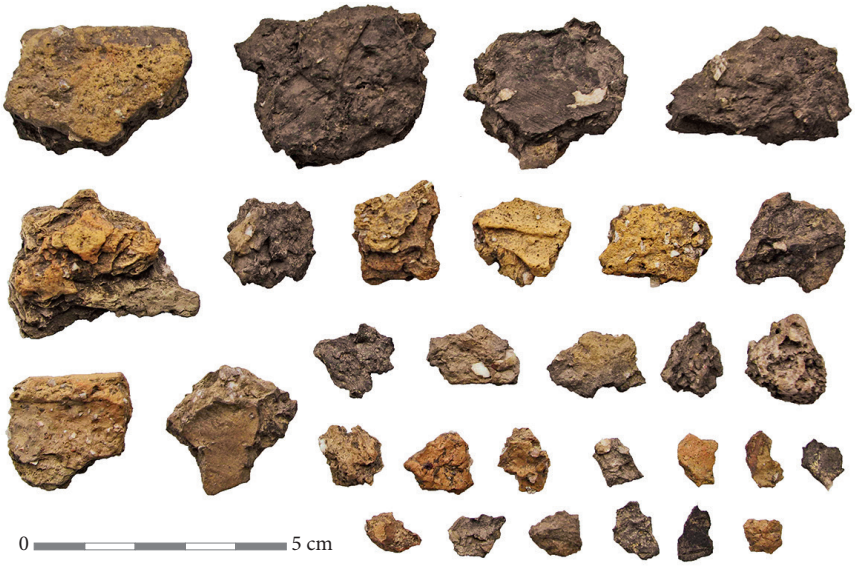

5 pav. Suarto lauko paviršiuje aptiktas akmeninis dirbinys (liejimo formelės fragmentas?). Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 5. A stone artefact (mould fragment?) discovered on the surface of a ploughed field.

6 pav. Pasaginė segė daugiakampiais galais, vijimą imituojančiu lankeliu. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 6. The penannular brooch with facetted terminals and an imitation twisted wire shank.

Tame pačiame plote aptikta keletas ypačiųjų akmeninių dirbinių: 4 trintuvai, galąstuvo dalis, šešiabriaunis dirbinys, primenantis liejimo formos dalį (5 pav.), neaiškios paskirties geležinių dirbinių bei pasaginė segė daugiakampiais galais (6 pav.). Be šių radinių, neįtvirtintos gyvenvietės paviršiuje aptikti 125 vienetai (642 g) ugnies neliestų ir 23 vienetai (28 g) degintinių kauliukų, pastebėta perdegusių akmenų, surinkta 188 vienetai (2391 g) molio tinko gabalėlių nuo 1 iki 501 g svorio.

Apie naują archeologinį objektą buvo pranešta KPD, o 2014 m. birželio 14–20 d. ir spalio 17–19 d., bendradarbiaujant su Naisių mokykla, surengti archeologiniai žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai. Jų metu buvo tiriamas vienas 2x2 m dydžio šurfas 1 (4 m^2), *Ejkelkamp* grąžtais išgręžta 20 geologinių gręžinių, įvairiose neįtvirtintos gyvenvietės vietose vizualiai ir metalo ieškikliais iššvalgytas apie 4200 m^2 plotas. Gręžiant geologinius gręžinius užfiksuoti arimo nesunaikinti kultūriniai sluoksniai. Nustatyta, kad neįtvirtintoje gyvenvietėje vyrauja priesmėliai, kultūriniai sluoksniai vietomis siekia 0,9–1,25 m gylį. Įžemis – oranžinis molis arba priemolis (ŠR neįtvirtintos gyvenvietės dalyje) ir įvairaus rupumo bei spalvų žvyringi smėliai (PV dalyje).

Žvalgymų metu patikslintas neįtvirtintos gyvenvietės datavimas. Su geležies amžiaus gyvenviete sietinas I tūkst. laikotarpiui būdingas lazdelinis smeigtukas, kryžinio smeigtuko dalis, žalvarinis adiklis (7 pav.), žvangučio (žirgo žvangalo?) dalis, geležinė sagtelė, skirstikliai

7 pav. Žvalgymų metu aptikti ypatieji radiniai: 1 – kryžinio smeigtuko fragmentas; 2 – adiklis; 3 – lazdelinis smeigtukas (1, 2 – žalvaris, 3 – geležis). Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 7. Special finds discovered during the survey: 1 – part of a cruciform pin; 2 – a darning needle; 3 – a crook-shaped pin (1, 2 – bronze, 3 – iron).

(8 pav.), peiliuko fragmentas. Aptikta ir pavienių istorinių laikų radinių – Jono Kazimiero Vazos (1649–1668 m.) Lietuvos šilingas, kaltinių vinių, sąsagos dalis (9 pav.).

Šurfui 1 vieta parinkta 113 m į Š nuo Kulpės kairiojo kranto, kiek pakilus į jos slėnio šlaitą (koordinatės LKS 94 X 6211400,779; Y 466980,212) (3 pav.). Ten apžiūrint suartą

8 pav. Žvalgymų metu aptikti ypatieji radiniai: 1 – skirstikliai; 2 – žvangučio (žirgo žvangalo?) fragmentas; 3 – sagtelė (1, 2 – žalvaris, 3 – geležis). Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 8. Special finds discovered during the survey: 1 – spacer bars; 2 – a crotal (horse bell?) fragment; 3 – a small buckle (1, 2 – bronze, 3 – iron).

9 pav. Žvalgymų metu aptikta žalvarinė sąsaga. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 9. A bronze toggle discovered during the survey.

10 pav. Tyrimų akimirka. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 10. During the investigation.

11 pav. Gyvulių kaulai iš šurfo 1. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 11. Animal bones from test pit 1.

lauką buvo aptikta įvairių radinių – lipdytos keramikos, degintinių ir ugnies neliestų gyvulių kaulų. Šurfas buvo tiriamas mentelėmis (10 pav.), gruntas plaunamas. Tam panaudotos dvi savadarbės plovyklės su 3x3 bei 4x4 mm tankio sietais ir Kulpės pakrantėje pastatytas benzininis vandens siurblys *Honda WX10*. Tokia metodika padėjo surinkti net smulkiausius radinius: 33 vienetus (139 g) keramikos fragmentų, 497 (462 g) keramikos trupinius, 3401 (2652 g) molio tinko gabalėlį, 1943 vienetus (1961 g) gyvulių (11 pav.), žuvų (?) ir smulkių graužikų kaulų bei 81 (apie 60 g) degintinį kauliuką.

Tyrimų vietoje išryškėjo 3 pagrindiniai kultūrinio sluoksnio horizontai: nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 93,35 m) iki 25–45 cm gylio tęsėsi pilkai rudas maišytas armuo su molio tinko gabalėliais, degusiais ir nedegusiais gyvulių kaulais, pavieniais 1–2,7 cm dydžio lipdytos keramikos trupiniais. Po juo slūgsojo 10–30 cm storio juodžemis – tik vietomis giluminiais plūgais pažeistas kultūrinis sluoksnis (12 pav.). Jame aptikta stambesnių

12 pav. Šurfo 1 P sienelės pjūvis. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 12. The section of the S wall of test pit 1.

gyvulių kaulų ir ypačiųjų archeologinių radinių: akmeninis trintuvas, galąstuvas ir peiliuko fragmentas (13 pav.). Tiriant juodžemį pastebėtas vis didėjantis perdegusių akmenų skeveldrų kiekis, visame tyrimų plote daugėjo apie 5–10 cm dydžio rieduliukų. Gylyje H_{abs} 92,77–92,74 m ir giliau akmenys beveik visiškai padengė šurfo Š dalį – paaiškėjo, kad tiriamoje vietoje surasta perdegusių akmenų krūsnis ar grindinys (14 pav.). Sluoksnis su šiais akmenimis išsiskyrė pilkesne spalva, jame aptikta pavienių keramikos fragmentų, gyvulių kaulų, anglies gabalėlių. Juodžemio apačioje ir žemiau jo slūgsančiame pilkajame sluoksnyje su perdegusiais akmenimis (H_{abs} 92,80–92,63 m) buvo aptikti didžiausi gyvulių kaulų fragmentai, pvz., H_{abs} 92,78 m rastas 25 cm ilgio, 247 g sveriantis galvijo dilbio kaulas. Ant kaulų matyti ryškių pjaustymo ir skėlimo žymių.

Pilkame sluoksnyje su perdegusiais akmenimis aptikti 3 radiniai (du kaulai ir anglis) buvo datuoti C^{14} AMS: kaulas (H_{abs} 92,75 m), datuotas 684–876 cal AD (Poz–66303, 1240±30 BP (Daugėlaičiai–1)); kaulas (H_{abs} 92,64 m), datuotas 676–870 cal AD (Poz–66304, 1250±30

13 pav. Ypatieji radiniai iš šurfo 1: 1 – peiliuko fragmentas; 2 – galąstuvas (1 – geležis, 2 – akmuo). Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 13. Special finds from test pit 1: 1 – a knife fragment; 2 – a whetstone (1 – iron, 2 – stone).

14 pav. Akmenų krūsnis ar grindinys šurfe 1 iš V. Ž. Montvydo nuotr.

Fig. 14. A cairn or paving in test pit 1, as seen from the W.

BP (Daugėlaičiai–2)); anglis (H_{abs}–92,71 m), datuota 692–887 cal AD (Poz–66306, 1220±30 BP (Daugėlaičiai–3)). Datavimas leidžia teigti, kad sluoksnis su perdegusiais akmenimis susidarė apie VII–VIII a. sandūrą. Nustačius, kad akmenų krūsnis tęsiasi už šurfo ribų, tyrimai buvo nutraukti, tyrimų plotas užpiltas. 2015 m. tyrimus planuojama tęsti.

Netoli Daugėlaičių (Norkūnų) neįtvirtintos gyvenvietės žinomi keli geležies amžiaus archeologiniai objektai (1 pav.): Jurgaičių piliakalnis, vadinamas Kryžių kalnu (UK 23879); apie 1,3 km atstumu į V nutolusi VIII–XI a. Daugėlaičių kapinyno vieta (*LAA*, V., 1977, t. III, p. 31); apie 1,2 km atstumu į ŠR esanti III–XI a. Gibaičių pilkapių vieta ir kapinyno liekanos, XVII–XVIII a. senkapio liekanos (*LAA*, V., 1977, t. III, p. 39). Veikiausiai vieną iš šių kapinynų (arba abu) naudojo Daugėlaičių (Norkūnų) neįtvirtintą gyvenvietę įkūrusi bendruomenė. Su Daugėlaičių (Norkūnų) neįtvirtinta gyvenviete I, manoma, susijusi ir už 600–700 m į PV esanti Daugėlaičių neįtvirtinta gyvenvietė II (žr. šio leidinio p. 529).

Sunykus Daugėlaičių (Norkūnų) neįtvirtintai gyvenvietei, jau po Valakų reformos, ši vieta vėl buvo apgyvendinta – tą rodo pavieniai naujųjų amžių radiniai. Neįtvirtintai gyvenvietei siūloma suteikti teisinę apsaugą.

Daugėlaičiai Unenclosed Settlement I

In 2014, a new archaeological object, an Iron Age unenclosed settlement, was discovered in a field on the bank of the Kulpė stream on the boundary between Daugėlaičiai and Norkūnai villages (Šiauliai District) (Figs. 2, 3). Topsoil full of burnt stones, animal bones, clay daub, and potsherds was distinguished in a roughly 3 ha area along the Kulpė. During the field survey and evaluation, test pit 1 (2 x 2 m, 4 m^2) was excavated (Figs. 10, 12), 20 geological boreholes were drilled, and about 4200 m^2 surveyed with a metal detector (Fig. 1).

The approximate boundaries of the incidence of a cultural layer (about 3 ha) was determined during the survey, a cultural layer undisturbed by ploughing was recorded, and 46 special finds dating to the mid-1st millennium – 13th century were discovered (a cruciform pin, a crook-shaped pin, a penannular brooch, a darning needle, handstones, whetstones, a mould fragment?, etc.) (Figs. 5–9) and sherds of hand built pottery (Fig. 4). 5934 diverse small whole and partial finds (pottery, clay daub, animal bone fragments (Fig. 11) and 3 special finds (Fig. 13) were discovered in water sieving the soil from test pit 1). The investigation was discontinued after the discovery of a stove made of burnt stones that continued outside the test pit's boundaries (Fig. 14).

The three dates obtained using ^{14}C AMS allow the statement to be made that the layer with burnt stones that was recorded in the excavated area formed circa the turn of the 8th century. The unenclosed settlement dates to the mid-1st millennium – 13th century but isolated finds from the 17th–18th centuries were also discovered in it.

Giedrė Motuzaitė Matuzevičiūtė,
Vida Kliaugaitė, Aušra Zalepūgienė

Tyrimai Kernavėje

2014 m. birželio mėnesį AB „Utenos melioracija“ užsakymu atlikti detalieji archeologiniai tyrimai ir žvalgymai Kernavės senojo miesto II (UK 24568) teritorijoje (Širvintų r.). Tai tęsinys tyrimų, vykdytų 2011 ir 2013 m., jie susiję su naujų komunalinių trasų tiesimu, vykdant pro-